

Sammanfattning

Rapport 2015:05

Elevhälsa

Elevers behov och skolans insatser

Sammanfattning

Skolinspektionen har granskat elevhälsans arbete

Hälsa och lärande förutsätter varandra. Elever som upplever sig ha en god hälsa har också större möjlighet att lyckas i sitt skolarbete.

Skolinspektionen har granskat elevhälsans arbete med att skapa förutsättningar för förbättrad hälsa, ökad trygghet och ökat lärande hos elever i grundskolans årskurser 6-9.

Granskningen omfattar över 3 680 elever i 25 kommunala och fristående grundskolor i 23 kommuner, och genomfördes under perioden september 2014 till och med januari 2015.

Granskningens syfte har varit att besvara den övergripande frågeställningen om elevhälsan arbetar hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande på ett sådant sätt att det motsvarar behoven hos skolans elever.

Framträdande resultat

Granskningen visar sammantaget att elevhälsan i de granskade skolorna inte arbetar på ett sätt som fullt ut stödjer eleverna i att utveckla och bibehålla psykisk hälsa, eller i att bemöta och förhindra uppkomst av psykisk ohälsa. Elevhälsans arbete i de granskade skolorna motsvarar därmed inte elevernas behov.

I granskningens elevenkät, där nära 3 000 elever svarat, uppger många av eleverna att de under en period senaste året mått dåligt eller varit oroadade på grund av otrygghet, stress, nedstämdhet eller annat, att de träffat skolpsykolog. Dessa negativa känslotillstånd är alla psykologiskt relaterade. Här har elevhälsan en viktig roll för att ge adekvat hjälp. Svårighetsgraden rörande elevernas erfarenheter har inte bedömts, men kan antas variera mellan relativt lindriga symptom och mer grava svårigheter.

I de fall skolorna har uppmärksammat tydlig psykisk ohälsa hos elever har åtgärdande insatser satts in. Skolinspektionen har dock kunnat konstatera att elevhälsans förebyggande arbete inte omfattar sådana psykologiska insatser som skulle kunna stödja elever i att bemöta eller förhindra uppkomst av psykisk ohälsa. Inte heller omfattar det hälsofrämjande arbetet insatser som syftar till att elever utvecklar eller bibehåller psykisk hälsa.

Det framkommer i granskningen att tillgången till elevhälsa är otillräcklig i flertalet av de granskade skolorna. Det framkommer också att skolornas förebyggande och hälsofrämjande arbete ofta initieras och genomförs av lärare, vanligen utan medverkan av elevhälsans personal. Vidare inkluderar elevhälsoarbetet sällan psykologiska insatser, det vill säga insatser som inriktas mot elevernas psykiska behov. Psykolog saknas också ofta helt i arbetet med förebyggande och hälsofrämjande insatser.

I granskningen framkommer att eleverna inte alltid känner till elevhälsans uppdrag och funktion, och att eleverna inte tar elevhälsan i anspråk så som den resurs den skulle kunna vara. Exempelvis uppger 38 procent av eleverna i enkäten att de har tillgång till skolpsykolog i skolan, samtidigt som endast fyra procent säger sig ha sökt upp eller träffat skolpsykologen under det senaste året. Bland flickorna är det endast två procent som har träffat skolpsykolog, trots att 62,5 procent uppger att de har erfarenhet av att må dåligt eller oroas på grund av psykologiskt relaterade svårigheter.

Det framkommer också att skolornas förebyggande och hälsofrämjande arbete mycket sällan omfattas av en tydlig strategi och ett systematiskt utvecklingsarbete, det vill säga ett sådant arbete som inbegriper det cykliska förloppet uppföljning - analys - planering - genomförande. Rektors förutsättningar för att inom skolans verksamhet kunna organisera, och också bedriva, ett gott elevhälsoarbete är därmed begränsade.

Insatser rörande psykisk hälsa

Psykisk ohälsa är ett aktuellt och växande samhällsproblem. Skolornas rektorer behöver därför, i samarbete med respektive elevhälsa, utveckla tydligare strategier för elevhälsoarbete inom det psykiska området. Ett sådant arbete behöver bedrivas förebyggande och hälsofrämjande. Insatserna behöver också vara generella, det vill säga omfatta samtliga elever. Dels handlar det om hälsofrämjande insatser som stärker elevernas möjlighet att möta påfrestningar som kan generera negativa känslotillstånd. Dels handlar det om insatser som förebygger ytterligare konsekvenser av sådana negativa erfarenheter, och minskar risken för att psykisk ohälsa utvecklas.

I detta arbete behöver rektor och pedagogisk personal ta tillvara, och använda sig av, elevhälsans olika kompetenser. Främst gäller det psykolog, som genom sin profession har specifik kunskap inom området. Psykologen är också den som företräder vad som kan kallas "det psykologiska perspektivet". Skolorna behöver se till att det finns med ett psykologiskt perspektiv i alla led i elevhälsoarbetet; i uppföljning, i analys, i planering och i genomförande. Det psykologiska perspektivet är nödvändigt för att skolan ska kunna ha möjlighet att uppmärksamma, synliggöra och avhjälpa sådana förhållanden, hos elever och i den omgivande miljön, som kan ligga till grund för utvecklandet av psykisk ohälsa.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar skolverksamhet, förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet. Utgångspunkten är de lagar och regler som finns för verksamheten.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar kvaliteten i skolor och andra verksamheter inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev

Fristående skolor

– kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.